

lem'ü'l-mürevnağ adlı manzum mantık kitabına Molla Hasan tarafından yazılmış şerhin hâşiyesidir. **4.** *Keşfü'l-mektûm fî Hâşiyeti Bahri'l-^culûm. er-Risâletü'l-Kuṭbiyye*'ye yapılan hâşiyeye üzerine bir çalışmadır. **5.** *el-Me'âkud fî Şerhi'l-^cAkâ'id*. Celâleddin ed-Devvânî'ye ait *Şerhu'l-^cAkâ'id*'l-^cAḡudiyye'ye yapılmış bir hâşiyedir. **6.** *et-Ta'liḡu'l-fâşil fî mes'eleli't-^ctuhril-müteḡallil*. Temizlik kurallarına dairdir. **7.** *Ta'liḡât 'ale'l-Hidâye*. Merginânî'ye ait fıkıh kitabı üzerine yapılmış bir çalışmadır. **8.** *Kâşifü'z-zulme fî beyâni aḡsâmi'l-^cḡikme*. **9.** *el-^cİrfân*. Mantiğa dair beğenilen bir metindir. **10.** *Ḳamerü'l-aḡmâr ḡâşiyeye li-Nûri'l-^cenvâr*. Usûl-i fıkha dair olup Ebû'l-Berekât en-Nesefî'ye ait *Menârü'l-^cenvâr*'in Molla Cîven şerhine yapılmış bir hâşiyedir (I-II, Leknev 1295; *Nûr'ü'l-^cenvâr* ve diğer bazı eserlerle birlikte; Bulak 1316-1317, Nesefî'nin *Keşfü'l-^cesrâr*'ı ile birlikte; I-II, Beyrut 1415/1995). **11.** *Mu'inü'l-^cḡâ'işin fi'r-red 'ale'l-muḡâliḡin* (Hindistan 1298, diğer bazı eserlerle birlikte). **12.** *el-Beyânü'l-^cacib fî şerhi zâbiḡati't-Tehzîb*. Sa'deddin et-Teftâzânî'nin *Tehzîbü'l-mantıḡ* adlı eserinin kıyas bölümüne dair bir çalışmadır. **13.** *el-İzâḡât li-mebḡâsi'l-muḡteliḡât*. **14.** *Keşfü'l-^cintibâh fî şerhi's-Süllem li-Ḥamdillâh*. **15.** *Mecmû'atü resâ'ili'l-Leknevî*. Müellife ait çeşitli risâlelerden oluşmaktadır (Meşhed 1886). **16.** *el-Ḳavlü'l-muḡiḡ fimâ yete'allaḡu bi'l-ca'li'l-mü'ellef ve'l-basîḡ*. Mantiğa dair bir eserdir (Leknev 1288, 1293, diğer bazı eserlerle birlikte). **17.** *el-^cÂşârü'l-^cmerfû'a fi'l-aḡbârü'l-mevzû'a* (Beyrut 1984). **18.** *Ḳūṡü'l-muḡtezîn bi-fetḡi'l-muḡtedîn*. Namazla ilgili küçük bir risâledir (Leknev 1310). **19.** *Nûr'ü'l-^cimân bi-ziyâreti âşâri'r-raḡmân*. Müellifin Hz. Peygamber'in kabrini ziyareti vesilesiyle yazdığı bu eser oğlu Abdülhay el-Leknevî tarafından *Hâşiyeye 'alâ Nûri'l-^cimân* adıyla şerh edilmiştir (Leknev, ts.). Vefatından sonra oğlu Abdülhay babasının hayatına, tahsiline, hocalarına, aldığı icâzetlere, yazdığı kitaplara ve yaptığı görevlere dair *Ḥasretü'l-^câlem bi-vefâti merci'l-^câlem* adlı bir monografi hazırlamıştır (Leknev, ts.; *Mecmû'atü'r-resâ'ili's-şemâni* içinde, Leknev 1305). Bu eserin Salâh Muhammed Ebû'l-Hâc tarafından tahkik edildiği belirtilmektedir (Ebû'l-Hâc, s. 118).

BİBLİYOGRAFYA :

Serkîs, *Mu'cem*, II, 1597, 1598, 1855, 1965, 1966, 1983, 1985; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 302, 623, 856; *İzâhu'l-meknûn*, II, 246; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 186-187; Abdülhay el-

Hasenî, *el-^clâm bi-men fî târihi'l-Hind mine'l-a'lâm: Nüzheti'l-ḡavâḡur*, Beyrut 1420/1999, VII, 1004-1005; Salâh M. Sâlim Ebû'l-Hâc, *el-Menhecü'l-fıḡhî li'l-imâm el-Leknevî*, Amman 1422/2002, s. 32, 118; Ahmed İbrâhim Ebû Şevk, "el-Enşân, Muḡammed 'Abdülḡalim b. Eminul-lâh b. Muḡammed", *Mu.AU*, II, 466-467.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

LEKNEVTÎ

(لكهنوتی)

Delhi Sultanlığı'nın
Bengal'deki ilk başşehri.

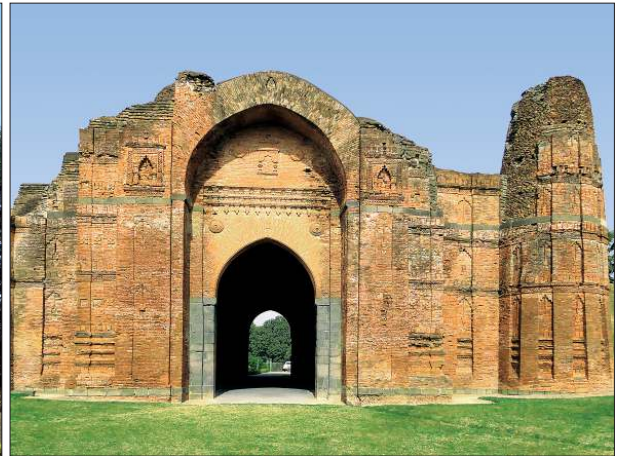
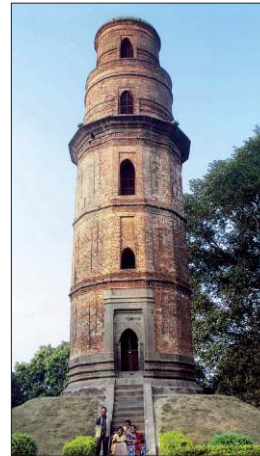
Hindistan'ın Batı Bengal eyaletinde Malda bölgesinin merkezi Malda'nın güneybatısında, günümüzde Ganj nehrinin batı kıyısı boyunca uzanan bir harabe şehir durumundadır. Sanskritçe'de "yerleşim yeri" anlamına da gelen "lakhanavati" kelimesinden geldiği düşünülür. Leknevî yaklaşık 400 yıl Bengal'deki müslüman sultanlıkların merkezi olmuştur. Senâ hânedanına mensup Ballâl Sen (1108-1119) tarafından kurulan şehre Gavr (Gur) ve Cennetâbâd da denilir. Gurlu Kutbüddin Aybeg'in kumandanlarından olan Türk asıllı Leknevî Halacîleri'nin kurucusu Muhammed Bahtiyâr Halacî'nin Bengal bölgesini fethetmesiyle (594/1198) tarihte ilk defa anılmaya başlandı. Muhammed Bahtiyâr Halacî, Senâ hânedanının başşehri ve o dönemde küçük bir yerleşim yeri olan Gavr'ı kendisine merkez olarak seçti (598/1202). Muhammed Bahtiyâr başlattığı imar faaliyetleriyle şehirde camiler, medreseler ve hanlar inşa ettirdi. Kumandanlarından İvaz Han şehri sel ve

taşkınlardan korumak için setler ve yollar yaptırdı. Leknevî Halacîleri'nin son hükümdarı Gıyâseddin Halacî de şehri Ganj nehrinin su baskınlarına karşı koruyan büyük bir set inşa ettirdi.

Delhi Memlük Sultanı Şemseddin İltutmüş döneminde Şehzade Muhammed ile Melik İzzeddin'in şehri ele geçirmesiyle Leknevî Halacîleri sona erdi ve Leknevî Delhi Sultanlığı'nın hâkimiyetine girdi (1227; ayrıca bk. HALACÎLER). Daha sonra İlyasşâhiler'in (1345-1487) hâkimiyetinde kaldı ve yönetim merkezinin bir süreliğine yakınlardaki Pandua'ya taşınmasıyla eski önemini kaybetti. Zaman içerisinde Ganj'ın yatağında meydana gelen değişiklikler sebebiyle şehrin yeri değişti. Şehirde XIV. yüzyılda güneyden kuzeye uzanan geniş cadde üzerinde 3-4 km. uzunluğunda bir pazar kurulduğu kaydedilir. İlyasşâhiler zamanında Leknevî'de sanat ve edebiyat gelişti, pek çok mimari eser inşa edildi. Adine Camii bunlar arasında en çok dikkati çekenlerden biridir. Özellikle Sultan Gıyâseddin A'zam Şah, Mekke ve Medine'de birer medrese yaptırdı. Ünlü İran şairi Hâfız-ı Şîrâzî'yi ülkesine davet etti. Delhi Sultanlığı döneminde Leknevî valileri melik-i Şark veya Leknevî sultanı unvanıyla anılırdı. Zira Delhi ile olan mesafe bu valilere nisbi bir serbestlik verilmesini zaruri kılıyordu.

Bâbürlü Hükümdarı Hümâyün 1538'de Afgan Şîr Şah'ı mağlûp ederek Leknevî'yi ele geçirdi ve şehrin güzelliğinden dolayı buraya Cennetâbâd ismini verdi. Böylece yörede Bâbürlü dönemi başlamış oldu. Ancak iki yıl sonra Şîr Şah tekrar şehre hâ-

Leknevî'de Firûz Şah Menâr ve Dâhil Dervâze

kim oldu. Ekber Şah zamanında Leknevtî, Bengal'in on dokuz idarî bölgesinden biri haline getirildi. Bu dönemde şehrin Gavr olarak anıldığı görülmektedir. IX. (XV.) yüzyılın ilk yarısında Leknevtî'ye gelen Portekizli seyyah Joao de Barros şehirde yüksek ağaçlarla süslenmiş uzun ve geniş caddeler bulunduğunu yazar. Bir diğer seyyah Faria Sousa da X. (XVI.) yüzyılda şehirde 1 milyondan fazla nüfusun varlığından bahseder. 1575'te Bâbürlüler tarafından tekrar eyalet merkezi haline getirilen şehir aynı yıl aşırı yağışlar, seller ve salgın hastalıklar yüzünden büyük tahribata uğradı. Bâbürlü Valisi Mün'im Han dahil çok sayıda insan öldü. Bu felâketten kurtulanlar bölgeyi terk edince şehir bir daha eski ihtişamına kavuşamadı. Eyalet merkezi önce yakınlardaki Tanda'ya, daha sonra Rajmahal, Dakka ve 1704'te de Mürşidâbâd'a taşındı. Terkedilmesine rağmen Leknevtî'nin görkemli mimarisi uzun yıllar varlığını korudu. Zamanla meydana gelen tahribat şehri metrûk hale getirdi. Yapılardaki kesme taşlar ve diğer malzemeler Mürşidâbâd ve Rajmahal gibi şehirlerdeki imar faaliyetlerinde kullanıldı.

Günümüzde şehirde bazı eserlerin kalıntılarına rastlanmaktadır. Sultan Nusret Şah tarafından 932'de (1526) yaptırılan ve kubbeleri altınla tezyin edilen Bara Sonâ Mescidi en görkemli yapıdır. Ayrıca Alâeddin Hüseyin Şah (1494-1519) tarafından yaptırılan Küçük Sonâ Mescid ve Ganj kıyısındaki Dâhil Dervâze zikredilebilir. 26 m. yüksekliğinde ve 18 m. genişliğinde bir kule olan Fîrûz Şah Menâr'ın Seyfeddin Fîrûz Şah zamanında (1488-1490) fethin simgesi olarak inşa edildiği düşünülmektedir. Kale içinde yer alan Kadem-i Resûl adlı tek kubbeli yapı Nusret Şah tarafından yaptırılmıştır (937/1531). İç duvarındaki siyah mermerde oyma bir kadem-i resûl işlendiği için bu isimle anılmıştır. 1475'te yaptırılan Lattan Mescid, Yûsuf Şah tarafından aynı yıl yaptırılan Camkatti Mescid, yine Yûsuf Şah tarafından 1479'da inşa ettirilen Darasbari, 1480 civarında inşa edilen Tantipara Mescid ile XVII. yüzyılın sonlarında inşa ettirilen Şah Ni'metullah Velî Cami ve Türbesi diğer önemli eserler arasındadır. Son yıllarda bu eserlerin bir kısmı restore edilerek kurtarılmaya çalışılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

J. H. Ravenshaw, *Gaur: Its Ruins and Inscriptions*, London 1878; M. Abid Ali Khan, *Memoirs of Gaur and Pandua* (ed. H. E. Stapleton), Calcutta 1931; Ahmad Hasan Dani, *Muslim Architecture in Bengal*, Dacca 1961; Muhammad Mohar Ali,

History of the Muslims of Bengal, Riyad 1985, I/A, s. 49-87; R. M. Eaton, *The Rise of Islam and the Bengal Frontier: 1204-1760*, Berkeley 1993, s. 49-99, 131-183; A. Wink, *al-Hind the Making of the Indo-Islamic World: The Slave Kings and the Islamic Conquest, 11th-13th Centuries*, Leiden 1997, s. 257-265; *Gaur-Lakhnawti: A Survey of Historical Monuments and Sites in Bangladesh* (ed. A. M. Husain v.d.ğr.), Dhaka 1997; Salahuddin Ahmed, *Bangladesh: Past and Present*, New Delhi 2004, s. 61-62; Perween Hasan, *Sultans and Mosques: The Early Muslim Architecture of Bangladesh*, New York 2007, s. 65-75; Enver Konukçu, "Halaciler", *DA*, XV, 227-228; İqtidar Husain Siddiqui, "İlyasşâhiler", a.e., XXII, 168-169; Azmi Özcan, "Muhammed Bahtiyâr Halacı", a.e., XXX, 505-506; Abdus Subhan, "Lakhnawti", *EP* (İng.), V, 637-639; K. A. Nizami, "Pându'â", a.e., VIII, 258; Md Akhtaruzzaman, "Lakhnawti", *Banglapedia* (<http://en.banglapedia.org/index.php?title=Lakhnawti>); <http://dept.ru.ac.bd/ihc/Mostafiz/Gaur.htm>.

AZMI ÖZCAN

LEMTÛNÎ, Yahyâ b. Ömer

(bk. YAHYÂ b. ÖMER el-LEMTÛNÎ).

LESKOFÇA

Sırbistan'da tarihî bir kasaba.

Sırbistan'ın güneydoğu kesiminin önemli akarsuyu olan Morava ırmağının kolu Veternica suyu havzasında kurulan Leskofça (Leskovac), Sırbistan'ı kuzey-güney doğrultusunda aşarak Belgrad'ı Selânik'e bağlayan otoyol ve demiryolu üzerinde yer almaktadır. Sirtını alçak dağlara yaslayan geniş ve bereketli ova üzerinde bulunan kasaba, Ortaçağ'da ve Osmanlı hâkimiyetinin ilk yıllarında, aynı zamanda daha geniş bir bölgeyi ifade eden Duboçica / Delboçice ismiyle de anılmıştır.

Leskofça'nın bir şehir olarak kurulduğu bölgeyle ilgili kayıtlar XI. yüzyıla kadar iner. Bizans tarihçisi I. Kinnamos 1163'te bölgenin oldukça verimli ve yoğun nüfuslu olduğunu, Niş Piskoposluğu'na bağlı bulunduğunu yazar. XIII. yüzyılda Kıpçak (Kuman) Türkleri, Duboçica bölgesine yerleştiler. Günümüze kadar ulaşmasa da Kıpçaklar'dan kalan Kumançovo, Kumanço gibi köy adlarına dair izler XV ve XVI. yüzyıl Osmanlı tahrirlerinde yer alır. Leskovac'a doğrudan yapıldığı bilinen ilk atıf, Athos (Aynaroz) dağında yer alan büyük Sırp Hilendar Manastırı'na mülk şeklinde bağışlandığı 1303-1304 yıllarına aittir. Bağış senedi metninde Leskovac'ın halen eski adı olan Duboçica ismini taşıyan bir köy olarak anıldığı belirtilmektedir. O zamanlar Veternica suyunun sol yakasında

bulunan, birkaç kilise ile yerel ürünlerin alınıp satıldığı pazar yeri olan bir kale etrafında küçük bir yerleşim yeri idi. Günümüzde yeni bir kilisenin yer aldığı alanda yapılan arkeolojik kazılar neticesinde Sv. İliya Kilisesi'ne ait temeller meydana çıkarıldı. 1666'da İngiliz seyyahı Edmund Browne bir Ortaçağ kalesinin kalıntılarını gördüğünü yazar; 1704'te Sırp asıllı Kudüs hacısı Jerotej Račanin, Leskofça'da taş yaşı eski bir kilisenin varlığından söz eder.

Duboçica ve yöresi, 831'de (1428) II. Murad tarafından Macarlar'ın Osmanlı topraklarına müdahalesini engellemek amacıyla önemli bir kale ve şehir olan Kruşevac (Alacahisar) ve diğer bazı kalelerle birlikte ele geçirildi. Duboçica ve Toplice bölgesi büyük ihtimalle, Osmanlı vasalı olan Sırp despotu Djuradj Brankoviç'in kızı Mara ile II. Murad'ın nişanlandığı yıl (1433) içerisinde Osmanlı hâkimiyetine girdi. 1444 Segedin Antlaşması'nda Semendire ve yirmi dört büyük kale Brankoviç'e geri verilirken Kruşevac ve onunla beraber Duboçica, Osmanlı tarafından kaldı. Alacahisar, Duboçica ve Toplice'ye ait Osmanlı tahrir parçaları buraların 849 Cemâziyelevvelinde (Ağustos 1445), Ekim 1446 ve Mart 1447'de Osmanlılar'ın elinde olduğunu ve Osmanlı sipahilerine timar olarak verildiğini gösterir. Aynı kaynakta, bölgede çok sayıda hıristiyan sipahi ve martolosla beraber büyük bir hıristiyan ruhanî liderinin, Metropolit Slovyan'ın bulunduğu da işaret edilir. Slovyan despotluk zamanından kalma bir timara sahipti ve 857 yılı Ramazan ayının sonlarında (1453 Ekiminin başları) timarı Osmanlılar tarafından ibka edilmişti. 849 (1445) yılına ait *Tahrir Defteri*'nde Duboçica'nın bölgenin idarî merkezi olduğu açıkça belirtilir. II. Murad'ın 855'te (1451) vefatının ardından I. Mehmed, üvey annesi Mara'yı geniş maiyetiyle birlikte Sırbistan'a gönderdi, kendisine de Toplice ve Duboçica bölgelerini miras olarak verdi. Djuradj Brankoviç'in 1456 yılındaki ölümünden sonra Mara, kendisini çok takdir eden üvey oğlu Mehmed'in yanına gidip bir müddet Edirne'de, ardından ömrünün sonuna (1487) kadar Serez'e yakın Jezevo köyünde oturmuştur. II. Mehmed ile daima iyi ilişkilerde bulunmuş ve mümkün olduğu kadar Balkanlar'daki hıristiyanları desteklemiş, kiliseleri ve özellikle Aynaroz başta olmak üzere manastırları himayesi altına almış ve ölümünden kısa bir süre sonra kuyubolan yüksek kaliteli, kibar bir fresk süslü teşvik etmiştir. Bu büyük sanat eserlerinden birçok örnek günümüze gelmiştir.